

7. Сухорольська С. М., Федоренко О. І. *Методи лінгвістичних досліджень: навчальний посібник для студентів, аспірантів і науковців*. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006.
8. Цимбал Н. А. *Методи лінгвістичних досліджень: навчальний посібник*. Умань: Візаві, 2019.
9. Briones, R. R. (2016). Textual analysis through systemic functional linguistics. *Journal of English Language Teaching and Linguistics (JELTL)*, 1(1), 109–144.
10. Li, W. (2002). Zipf's law everywhere. *Glottometrics*, 5, 14–21.
11. Zgusta, L. (1971). *Manual of lexicography*. The Hague: Prague Academia.

**ПІДРЯДНІ ІМЕННИКОВІ СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ
АТРИБУТИВНОЇ СЕМАНТИКИ В КІНОПОВІСТІ
О. ДОВЖЕНКА «ЗАЧАРОВАНА ДЕСНА»**

*Раїса Христіанінова,
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри української мови,
Марія Василюк,
здобувачка філологічного факультету,
Запорізький національний університет
E-mail: khrystianinova@gmail.com*

Попри тривалу історію вивчення, словосполучення як синтаксична одиниця й натеper не набуло чіткої визначеності. Дослідники кваліфікують його по-різному: як об'єднання двох слів у свідомості і в мові [4, с. 7], поєднання слів на основі предикативного, підрядного і сурядного синтаксичного зв'язку [5, с. 39], пов'язані лише підрядним зв'язком «синтаксично-семантичні єдності, утворені за нормами і правилами національної мови з двох чи більшої кількості повнозначних слів, які виражають єдину, хоч і в лексично членній формі, назву предмета, поняття чи уявлення» [6, с. 11]. Погоджуємося з К. Шульжуком, що найобґрунтованішим щодо витлумачення словосполучення є підхід І. Вихованця, який цю синтаксичну одиницю розглядає як підпорядковану реченню, таку, що її вичленовуємо з нього, але можемо розглядати й поза ним [7, с. 32]. І. Вихованець пов'язує словосполучення лише з ускладненими простими реченнями: «Словосполучення формуються внаслідок різного роду ускладнення вихідної (семантично елементарної) структури речення» [1, с. 187]. Він виокремлює сурядні й підрядні словосполучення: «Словосполучення – це синтаксична одиниця-конструкція, що утворюється в типових випадках поєднання двох повнозначних слів на основі підрядного або сурядного зв'язку та відповідних семантико-синтаксичних відношень і структурна схема якої закріпилася в мовній системі» [Там само, с. 192]. Підрядні словосполучення вчений традиційно поділяє за частиномовною належністю опорного слова. Він підкреслює, що найпродуктивнішою опорною одиницею підрядних словосполучень постає іменник, а залежними компонентами є прикметники та іменники в непрямих відмінках [Там само, с. 187–188]. Для іменникових

словосполучень типовими є семантико-синтаксичні атрибутивні відношення, характерні для компонентів, головним із яких є іменник, а залежним – слово на позначення ознаки предмета, названого цим іменником. Як бачимо, коло іменникових словосполучень у сучасній українській мові загалом окреслене, проте функціонування іменникових словосполучень у художніх текстах потребує спеціального вивчення, що й визначає **актуальність** нашого дослідження, **мета** якого – проаналізувати підрядні іменникові словосполучення атрибутивної семантики в кіноповісті О. Довженка «Зачарована Десна».

Аналіз фактичного матеріалу, отриманого методом суцільної вибірки, дає підстави виокремити в досліджуваному творі іменниково-прикметникові, іменниково-іменникові, іменниково-числівникові та іменниково-інфінітивні словосполучення. У ролі опорних слів цих словосполучень у кіноповісті «Зачарована Десна» спостережено іменники:

1) з конкретним предметним значенням: *А бджоляче жало хоч і болить, зате вже коли почнеш плакати, дід уже чи мати дають зразу мідну копійку, яку треба прикладати до болючого місця;*

2) з абстрактним значенням: *Багато було різних гріхів і багато кар, але ніхто їх чомусь наче і не боявся; Він був наш добрий дух лугу і риби; В сьому короткому нарисі автобіографічного кінооповідання автор поспішає зробити відразу деякі визнання: в його реальний повсякденний світ що не день, то частіше починають вторгатися спогади; ...це завжди хвилювало нас, як дивна таємниця, що надавала прочитаному особливого, небуденного смислу; ...і вже ніколи не вернеться святість босоногого дитинства;*

3) зі значенням процесуальності, що позначають опередметнені дії, процеси, стани: *А може, те й друге разом і в такій же мірі, як і непереможне бажання, перебираючи дорогоцінні дитячі іграшки, що завжди десь проглядають в наших ділах, усвідомити свою природу на ранній досвітній зорі коло самих її первісних джерел; Любив плескіт води весняної.*

Найпоширенішими в названій кіноповісті постають іменниково-прикметникові словосполучення. Синтаксична система нашої мови закарбувала типові зразки іменникових словосполучень, де опорний компонент – іменник, а залежний – прикметник. Позицію залежного компонента в іменниково-прикметникових словосполученнях посідають:

1) традиційно виокремлювані прикметники всіх трьох семантичних груп – якісні, відносні та присвійні. Такі поєднання у дібраному фактичному матеріалі становлять переважку кількості: *Пахнув дід теплою землею і трохи млином; Любив дід гарну бесіду й добре слово; Кашель клеkotів у нього в грудях, як лава у вулкані, довго і грізно, і дуже нескоро після найвищих нот ... вулкан починав діяти, і тоді ми тікали хто куди, а вслід нам довго ще неслися дідові громи і блаженне кректіння; Старі люди по дідовому кашлю вгадували навіть погоду; Причайвшись у малині за смородиною, я слухав бабиних молитов, як заморожений; Він не ловив лінів у озерах ні волоком, ні топчійкою, а якомсь неначе брав їх з води прямо руками, як китайський фокусник; Велике тютюнове листя зразу облутало мене; Погулявши коло бджіл і наївшись огіркових пуп'янків, натрапив я на моркву.*

2) займенникові прикметники: *...за копійку можна було купити у Масія аж чотири цукерки і вже смакувати до самого вечора; У жінок була своя стежка: вони довіряли свої скарги Матері Божій, а та вже передавала Сину чи Святому Духу – голубу; До чого ж гарно і весело було в нашому горбді!; Прощання перейде колись у картини мої, розлука зів'є собі гніздо в моєму серці;*

3) дієприкметники, які у приіменниковій позиції виявляють усі основні ознаки прикметника (дублюють наявні в опорному іменникові граматичні категорії роду, числа та відмінка) та входять до його складу [2, с. 293]: *А в малині лежав повержений з небес маленький ангел і плакав без сліз; ...вже давно вечір надходив, і великі соми вже скидались у Десні між зірками, а ми все слухали, розкривши широко очі, поки не повергались в сон у запашиному сіні під дубами над зачарованою річкою Десною; ...дід був уже весь синій, як квітка крученого панича...;*

4) порядкові прикметники: *І перші радощі, і вболівання, і чари перших захоплень дитячих...; І росло ще, пригадую, багато тютюну, в якому ми, маленькі, ходили, мов у лісі, в якому пізнали перші мозолі на дитячих руках; ...а тим часом іду я, засмучений хлопчик, до старого коваля спокутувати перший гріх.*

Продуктивними в розгляданій кіноповісті постають також іменниково-іменникові словосполучення, хоча кількісно значно поступаються іменниково-прикметниковим. Залежний іменник (з прийменником або без нього) у цих словосполученнях вживаний у непрямих відмінках:

1) родовому: *Це була творчість її палкої, темної, престарілої душі; Докладної характеристики майбутнього начальника я вже не чув; Де ж його найти людину для пошани?; Високий, чистий дзвін коси передвіщав мені радість і втіху – косовицю; Любив скрип коліс під важкими возами в жнива;*

2) місцевому: *Крім того, Оврамова душа любила молочні плівки, і він здирав їх з гладшок у погребі і в коморі; Мати так часто тикала пучкою в цю праведну душу, що у душі вже замість лиця стала коричнева пляма, як столиця на географічній карті; Любив гупання яблук в саду у присмерку...; ми переставали дихати і бити комарів на жишжках і на шиї;*

3) орудному: *Калитка з грішми була у діда в руках; І їхати на возі з сіном неприємно, коли віз ось-ось перекинеться в річку; ...човен наче захитався піді мною і поплив з клуні в сад по траві поміж деревами й кущами повз погребню й любисток...; Заграй, музика, заспівайте, ангели в небі, пташки в лісі, жабоньки попід берегами, дівчаточка під вербами;*

4) знахідному: *Сей слід тютюновий висітиме ще колись в моїх картинах про рідну землю; Очевидно, за перший гріх все-таки невеличкої, отак не більше за оцей вогонь по кісточки, що в лівому кутку.*

Найчастотнішими з-поміж них постають конструкції із залежним компонентом у родовому відмінку.

Подеколи в тексті повісті трапляються також іменниково-іменникові словосполучення із залежним компонентом у називному відмінку. Залежний компонент у таких словосполученнях функціонує як особливий різновид

означення – прикладка: *Дід Захарко був коваль, хоч я ніколи не бачив, аби він щось кував; Старший мій брат Оврам був давно уже проклятий бабою...; Коло хати мати-зозуля кує мені розлуку.*

До іменниково-числівникових словосполучень уналежнюємо поєднання іменника з традиційно виокремлюваним кількісним числівником. Такі словосполучення вирізняються певною специфікою. І. Вихованець наголошував, що числівники виражають «щодо іменника атрибутивне відношення, уподібнюючись формою узгодження до прикметника» лише у непрямих відмінках, за винятком знахідного [2, с. 321]. Іменниково-числівникові словосполучення аналізовані в кіноповісті фіксуємо досить рідко: *Вона спалила його в печі по одному листочку...*

Так само рідко трапляються в повісті іменниково-інфінітивні словосполучення, у яких прикметникову синтаксичну функцію атрибута виконує інфінітив [2, с. 482]: *Одні тільки бажання творити добрі діла й zostались при мені на все життя.*

Елементарні словосполучення зазвичай двослівні – містять іменник і залежне від нього слово. Зрідка в ролі залежного компонента вживане семантично або синтаксично нерозкладне сполучення слів, яке не змінює компонентного складу словосполучення (компонентів так і залишається два – опорний і залежний), але збільшує кількість слів в елементарному словосполученні: *Прості люди хорошого виховання, до яких належала і наша сім'я, повсякденні свої інтереси вважали по скромності не достойними божественного втручання; ...показувала вона на якусь святу душу коло Божої Матері угорі картини Страшного суду.*

Отже, у кіноповісті О. Довженка «Зачарована Десна» так само, як і загалом у сучасній українській мові, вживані іменниково-прикметникові, іменниково-іменникові, іменниково-числівникові та іменниково-інфінітивні словосполучення, у яких залежний компонент виражає щодо опорного слова атрибутивне відношення. У ролі опорного письменник використовує іменники різної семантики – з конкретним предметним значенням, з абстрактним значенням, зі значенням процесуальності. Як залежні компоненти іменниково-прикметникових поєднань постають переважно традиційно виокремлювані якісні, присвійні й відносні прикметники та займенникові прикметники. Такі словосполучення в зазначеній повісті становлять переважну кількість. Словосполучення з віддієслівними (дієприкметниками) та відчислівниковими (порядковими) прикметниками трапляються зрідка. Продуктивними, хоча і в значно меншій мірі, є іменниково-іменникові словосполучення. У ролі залежного компонента в них найчастіше використано іменник у формі родового відмінка. Іменниково-числівникові та іменниково-інфінітивні словосполучення в кіноповісті трапляються дуже рідко.

Список використаних джерел:

1. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис. К. : Либідь, 1993. 365 с.

2. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія. К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.
3. Довженко О. Зачарована Десна. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=866> (дата звернення 04.03.2024)
4. Курс сучасної української літературної мови. Том II : Синтаксис / за ред. Л. А. Булаховського. К. : «Радянська школа», 1951. 407 с.
5. Сучасна українська літературна мова : Синтаксис / за ред. І. К. Білодіда. К. : Наукова думка. 1972. 516 с.
6. Удовиченко Г. М. Словосполучення в сучасній українській літературній мові. К. : Наук. думка, 1968. 288 с.
7. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник. К. : Видавничий центр «Академія», 2004. 408 с.

МОВНІ ФРЕЙМИ МАНІПУЛЯЦІЇ: АНАЛІЗ ДИСКУРСУ МОБІЛІЗАЦІЇ ДО ЗСУ В ТІКТОЦІ

Олексій Хуторний,

*аспірант кафедри українського мовознавства і прикладної лінгвістики,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
E-mail: khutoryni.oleksii723@vu.cdu.edu.ua*

Інформаційна війна є невід’ємним складником сучасних воєнних конфліктів. Російські стратегії дезінформації не обмежуються лише поширенням неправдивих даних і створенням плутанини серед опонентів. Натомість їхньою метою є поширення дезінформації, яка спонукатиме супротивників до хибних рішень, що будуть вигідними росії [3].

РФ активно використовує дезінформацію насамперед для дестабілізації України, одним із виявів якої є зниження довіри до мобілізаційних процесів, формування негативного ставлення до влади та Збройних сил України. Основними інструментами цього впливу є: емоційне напруження через контент та використання мовних фреймів для маніпулювання громадською думкою.

Мета дослідження – визначити основні мовні фрейми, застосовувані для висвітлення мобілізації до ЗСУ, та оцінити їхній вплив на суспільне сприйняття. Головне завдання – виявити найбільш поширені мовні фрейми в дискурсі мобілізації.

Для досягнення мети застосовано теорію мовних фреймів Е. Гоффмана [1], що вможливило простежити, як через когнітивні структури вибудовано суспільне сприйняття; контент-аналіз медіатекстів, контенту соціальних мереж та відеоматеріалів застосовано для ідентифікації ключових маніпулятивних технік.

На відміну від інших типів мовних одиниць (поняття, образу), фрейм являє собою змістовий каркас майбутнього висловлення. З огляду на це, будь-яка